

Dion af Prusa: en bitter mand

Jesper Majbom Madsen

1. Indledning

Dions syn på Rom og romersk overherredømme har traditionelt været genstand for stor interesse i såvel studiet af personen som forfatteren Dion og for hans rolle i den kulturelle bevægelse, vi gerne betegner "den Græske Renæssance" eller "den Anden Sofistik" (Desideri 2000, 93-95). En periode i græsk kulturliv (1. til 3. århundrede e.Kr.) hvor græske intellektuelle, som reaktion på indflydelsen fra romersk overherredømme, lod sig inspirere af forfattere, temaer og sprogbrug fra det 5. og 4. århundredes Athen (Swain 1996, 21).

Det er en udbredt opfattelse, at Dion igennem store dele af sit forfatterskab viste et betydeligt forbehold over for Rom og romersk kultur (Swain 1996, 191), og at han i sine taler fremsatte en hård kritik af romerne, eksempelvis for deres grusomhed og barbari på Romulus' tid (Dion, *Or.* 25.8), for deres sædvaneret, der gav fædre ret til at dræbe deres sønner uden retssag (Dion, *Or.* 15.20) og for deres lidenskab for gladiatorampe (Dion, *Or.* 31.121-122; Salmeri 2000, 87). Set i det lys fremstår Dion naturligvis kritisk over for Rom og romersk kultur og dermed indirekte som talsmand for det synspunkt, at grækere burde undgå påvirkningen fra romersk kultur. Men det er værd at bemærke, at eksemplerne er taget ud af en sammenhæng, der ofte ikke har Rom som det oplagte mål for kritikken. Det vender vi tilbage til.

Hvorvidt Dions kritik af Rom skal ses som en egentlig kulturkamp er emnet for det følgende kapitel. Et af de afgørende spørgsmål er, hvorvidt Dion igennem sit forfatterskab fastholder og udtrykker et generelt negativt billede af romersk kultur og overherredømme? Et andet og nok så væsentlig spørgsmål er Dions syn på samspelet mellem romersk og græsk kultur, hvorvidt Dions syn på Rom udvikler sig i løbet af forfatterskabet, og endelig hvorvidt der er en sammenhæng mellem Dions erfaringer med romerske autoriteter og hans syn på romersk overherredømme?

Som nævnt i forordet sendes Dion efter alt at dømmes i eksil i 82, som følge

af hans personlige kontakt til en af mændene bag et komplot mod Domitian. Det er således nærliggende, at denne hændelse, hvor Dion tilsyneladende mister indflydelse både i Rom og i hjembyen Prusa, kombineret med en række efterfølgende skuffelser i forbindelse med Dions gesandtskab eller gesandtskaber til Rom, påvirkede hans syn på kejserinstitutionen og romersk overherredømme negativt.

Til billedet af Dion som kritisk græsk intellektuel hører nemlig også, at Dion langt fra altid kritiserede romerne. I en række taler beskriver Dion sit personlige forhold til keiserhuset og statholderne; udsagn der primært tjente til at understrege Dions høje status over for hans bysbørn. Endvidere må man huske, at især talen til borgerne i Alexandria (Dion, *Or.* 32) er positiv over for romersk overherredømme. Her kritiserede Dion byens manglende respekt for kejseren, der beskrives som en hersker, der allerede havde gjort meget for byen og som borgerne i Alexandria burde vide at værdsætte. Dertil kommer, at Dion var født ind i en familie med romersk borgerskab, hvor morfaderen formentlig erhvervede sig borgerskab allerede under kejsers Claudius.

Hvorvidt også Dions far havde romersk borgerskab er omdiskuteret. Som morfaderen opnåede også han borgerskab i den romerske koloni Apameia på byens foranledning (Dion, *Or.* 41.6), men hvorvidt han ligeledes fik tildelt romersk borgerskab, er ud fra konteksten uklart, idet Dion kun nævner borgerskabet i byen. Det har således været foreslået, at borgerskab i Apameia ikke nødvendigvis udløste romersk borgerret men alene borgerskab i Apameia, og der lægges i den forbindelse vægt på, at kontakten til kejseren var den afgørende faktor for morfaderens romerske borgerskab (Moles 1978, 82). En sådan adskillelse mellem borgerskab i byen Apameia og romersk borgerret er central for hele forståelsen af Dions politiske og juridiske rettigheder samt for selve spørgsmålet om, hvorvidt han fra sin fødsel eller tidlige barndom havde romersk borgerskab eller først opnåede retten som voksen, under Kejsers Nerva hvis familienavn, Cocceianus, han tog (Plinius d. Yngre, *Breve* 10.81).

Imidlertid viser et senere afsnit i Dions 41. tale holdt til Apameias byråd, at borgerskab i byen, eventuelt kombineret med aktiv deltagelse i byens politiske liv, udløste romersk borgerskab til folk fra Prusa (Dion, *Or.* 41.10). Ifølge Dion var det altså muligt at opnå romersk ret gennem borgerskab i Apameia, og der er således intet til hinder for, at Dions far, der var velhavende og formentlig politisk aktiv i Prusa, ikke også benyttede muligheden for at deltage i det politiske liv i Apameia og dermed opnå romersk borgerskab som belønning. Dermed var Dion formentlig romersk borger og en del af det romerske samfund i Bithynien allerede fra sin fødsel eller fra sin barndom og tilhørte således den politiske og økonomiske elite i provinsen, som romerne i denne og især i den efterfølgende

periode søgte at knytte tættere til den romerske administration. At Dion antog Nervas familienavn er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at han modtog borgerskab mens denne var kejser, men kan ligeledes tilskrives, at Nerva var den kejser, som hjemkaldte Dion fra eksilet (et emne som Tim Whitmarsh diskuterer indgående i det følgende kapitel).

Dions kritik og forbehold over for Rom må således ses i lyset af hans egen status som romersk borger og især morfaderens påståede personlige relation til Claudius. Endelig må det fastholdes, at Dion også selv fremhæver egne kontakter til toppen af den romerske magtelite og sit venskab med især Nerva, samt ikke mindst at han erklærer sin fulde støtte til kejserhuset i talen til Alexandria. Således havde Dion både juridiske og personlige bånd til den romerske verden, som han siden kritiserede, og han skal derfor ikke ses som en græsk intellektuel, der selv søgte at minimere kontakten til den romerske verden for derved selv at udgå den kulturelle påvirkning.

2. Dions Romkritik

Dions politiske taler, hvor synet på Rom og den græske verden diskuteres, kan opdeles i fire kategorier: accepten af romersk overherredømme, eksempelvis i talen til borgerne i Alexandria (Dion, *Or.* 32); hans råd til kejser Trajan (Dion, *Or.* 1-4); spørgsmålet om *concordia* eller *homonoia* (Dion, *Or.* 38-41); og endelig de lokalpolitiske taler til borgerne i de bithyniske byer. Flere af talerne indeholder det budskab, at det romerske overherredømme var kommet for at blive, hvilket grækerne måtte affinde sig med, men at den græske verden burde tage ansvaret for administrationen af sine egne anliggender og dermed holde indflydelsen fra den romerske statholder på et minimum.

Et element i Dions kritiske syn på Rom kommer til udtryk i spørgsmålet om kejserkult, hvor der stilles spørgsmålstejn ved dyrkelsen af den levende kejser som gud. I den første tale til kejser Trajan (Dion, *Or.* 1.42-45) argumenterer Dion således for, at en guddommelig konge (Zeus) gav den jordiske konge (Trajan) magt og evne til at regere. Ifølge Dion kunne gode mænd og således også gode kejsere opnå guddommelig status, men først efter deres død (Dion, *Or.* 3.54). Dermed lagde Dion ikke bare afstand til kejsere som Domitian og Caligula, som i Rom ønskede at blive tilbedt, som var de guder, men også til befolkningen i Bithynien og Pontus, som var blandt de første til at ære den levende Octavian – den senere Augustus – med kult allerede i år 29 f.Kr.

Dion havde formentlig et dobbelt ærinde med sin kritik af kulten for de levende kejsere: at kritisere den kejser, som søgte at hæve sig over idealet "først

blandt ligemænd” samt at menneskeliggøre kejseren i en østlig optik og dermed kritisere den lokale elite, som forestod kultdyrkelsen i provinserne. Dions Romkritik var især bundet op på hans negative oplevelser med Domitian, hvis styre han beskriver som et rædselsregime (fx Dion, *Or.* 13.1). En kritik som nok skal ses som et forsøg på at vise, hvor meget romersk civilisation kunne løbe af sporet, hvis eneherskeren var gal og magtbegærlig. Udover Dions personlige udestående med Domitian skal man ikke være blind for ønsket om at skabe et godt forhold til den nye kejser, som Dion enten ved selvsamme eller en senere lejlighed skulle diskutere Prusas fremtid med. Dions direkte kritik af Domitian er således også en indirekte hyldest til Trajan, til hvem talen hævdes holdt.

Rækken af taler om *homonoia*, “enighed” eller “fordragelighed” de græske byer imellem, viser en anden side af Dions stigende bekymring for, at indflydelse fra Roms overherredømme skulle svække bevidstheden om de græske værdier (Dion *Or.* 38-41). Især konkurrence mellem byerne Nikomedia og Nikaia om retten til titlen “førsteby” truede ifølge Dion sammenholdet i provinsen og gjorde Bithynien mere sårbar over for uærlige statholdere (Dion, *Or.* 38.37-38). Særligt den 38. tale holdt til byrådet i Nikomedia tolkes som en af Dions mere Romkritiske taler (Swain 1996, 221-223).

I talen går Dion i rette med nikomediernes stræben efter sådanne privilegier og sætter spørgsmålstegn ved selve indholdet af retten til at kalde sig provinsens førsteby, en æresbevisning der formentlig tilfaldt provinshovedstaden. Ifølge Dion er titlen uden betydning og indeholder reelt ingen økonomisk eller politisk gevinst for Nikomedia. Da alle byerne i Bithynien var underlagt Rom, var der således ingen øget magt eller økonomisk provenu forbundet med titler eller status som moderby (metropolis) eller førsteby. Begge titler er ifølge Dion tomme ærestitler uden egentligt indhold, som bør betragtes som redskaber, hvormed romerne kunne kontrollere byerne (Dion, *Or.* 38.37-39).

Dions kritik går her hovedsageligt på den lokale elites stræben efter titler med et tvivlsomt indhold frem for at stå sammen og kræve en retfærdig behandling fra romernes side, ikke bare for byerne Nikaia og Nikomedia, men på vegne af hele Bithynien (Dion, *Or.* 38.33). Dion fremhæver, at striden mellem de to to-neangivende byer giver statholdere med slette hensigter mulighed for at undgå straf (Dion, *Or.* 38.36).

Talen indeholder utvivlsomt en kritik af Rom, især af de uhæderlige statholdere, som søger at udnytte striden mellem bithynerne og endda, ifølge Dion, morer sig over byernes naive stræben efter tomme ærestitler (Dion, *Or.* 38.37-38). Dermed har talen også det element, at bithynisk og lilleasiatisk enighed var at foretrække frem for byernes individuelle alliancer med den romerske overmagt. Men talen skal også ses i en lokal kontekst, hvor Dions kritik i sidste ende ret-

tes imod medlemmerne af den lokale elite, der opsøgte Rom og fedtede for de romerske repræsentanter.

Dog er talerne om *homonoia* sandsynligvis mere komplekse end blot en kritik af Rom, korrupte romerske statholdere eller lokale, som involverede sig i den romerske verden. Et andet gennemgående tema i *homonoia*-talerne er et filosofisk freds- og enighedsideal. I talerne gør Dion ofte gældende, at byer som Nikomedia og Nikaia samt Prusa og Apameia hører sammen og bebos af det samme folk, der handler med hinanden, er gift ind i hinandens familier, har borgerskab i hinandens byer og tilbeder samme guder ved samme typer fester (Dion *Or.* 38.22 og 46; 40.27-28; 41.9-10). Talerne om *homonoia* bør derfor ses i lyset af Dions moralfilosofiske interesse, hvor han forsøger at fremstå som filosofen, der beskæftiger sig med dybere samfundseksistentielle problemstillinger, og som stiller spørgsmålstejn ved de mere overfladiske æresbevisninger udstedt af Rom.

Selvom profetien om den uærlige statholder, der undgår straf fordi borgerne i Nikaia eller i Nikomedia ikke står sammen om anklagen, måske udspringer fra et konkret eksempel, hvor en statholder er sluppet for straf netop som følge af byernes indbyrdes uenighed, så er det ikke korrekt, at bithynerne generelt manglede evnen til at forfølge statholderen. Fra andre forfattere, som Plinius den yngre og Tacitus, ved vi, at bithynerne førte *repetundae*-processer mod romerske statholdere (Tacitus, *Annales* 14.46 eller Plinius, *Breve* 4.9, 5.20, 6.13, 7.6, 7.10). Provinserne var altså ikke nær så marginaliseret i processerne mod statholderne, som Dion antyder, hvilket igen kunne tyde på, at Dion også overdriver konflikten byerne imellem.

Endelig er der de førnævnte eksempler, hvor Dion siges at fremstille Rom som grusom og uciviliseret. I den 25. tale, hvor henvisning til romernes vildskab og grusomhed under Romulus tolkes som et eksempel på Dions opfattelse af Rom som uciviliseret og barbarisk (Salmeri 2000, 87), er konteksten ikke entydig kritisk. Ifølge Dion indførte Roms anden konge, Numa, lovgivning og guder og gjorde romerne til et mindre krigerisk folk ved at etablere fredelige kontakter til byens naboer (Dion, *Or.* 25.8). Faktisk kan man sige, at Numa ifølge Dion på et meget tidligt stadie civiliserede romerne ved indførelsen af lov og orden, fred og respekt for guderne.

Dions 15. tale *Om slaveri og frihed II*, hvor der refereres til, at fædre i nogle samfund kunne lade deres børn fængsle, sælge eller dræbe efter forgodtbefindende, fremstilles ligeledes som en kritik af romernes skrækindjagende retspraksis. Men endnu engang er der problemer med konteksten. Nok er det sandsynligt, at Dion tænker på Rom, men talen er først og fremmest en diskussion af slaveri og frihedsbegrebet og af, hvorvidt frie var underlagt andres autoritet og dermed ikke ubetinget frie. At Dion her skulle fremsætte en direkte kritik af romersk civilisation

synes langt fra oplagt. Naturligvis spiller romersk lovgivning, overherredømme og kultur, bevidst eller ubevidst, en rolle i samfundskritiske diskussioner i det 2. århundrede, som talerne om slaveri og frihed må siges at tilhøre (Dion, *Or.* 14 og *Or.* 15). Men den 15. tale handler mere om den græske verden end om Rom, og havde Dion ønsket at fokusere på særligt grumme eller uretfærdige forhold i romersk lovgivning, havde han med lethed kunne formulere sig mere direkte. Det havde nok også været nødvendigt, hvis Dions tilhørere eller læsere, som ikke kunne forventes at kende ældre romersk retspraksis, skulle forstå kritikken. Dions ærinde synes snarere et andet. I den 14. og 15. tale bekender Dion sig til det stoiske livssyn: at juridisk fribårne var underlagt deres omgivers vilje og dermed ikke ubetinget frie (Dion, *Or.* 14.4-8 og *Or.* 15), samt at frie borgere kunne være slaver af deres sind, mens deres slaver med større kontrol over deres mentale tilstand i højre grad kunne hævdes at være frie (Dion, *Or.* 15.29, se også Garnsey 1996, 66).

Endelig er der kritikken af gladiator kampe, der ses som endnu et eksempel på Dions kritik af romersk kultur (Salmeri 2000, 87). Men igen er konteksten næppe Rom, men snarere kulturlivet i græske byer, hvor Dion kritiserer athenerne for deres passion for kampene. Nok var gladiator kampene tæt forbundet med romersk kultur, hvor elementer som mod og mandshjerte samt tvekampen var kendte romerske værdier. Dions forbehold over for gladiator kampene kan således læses som et indirekte forbehold over for dette element af romersk kultur. Men kritikken af gladiator kampene i Athen er i ligeså høj grad rettet mod selve lidenskaben, samt det at kampene blev afholdt i det traditionsrige Dionysosteater på Akropolis' sydside. Dion sammenligner kampene i Athen, hvor gladiatorerne i nogle tilfælde dræbes mellem præsterne på de første tilskuerrækker, med kampene i den romerske koloni Korinth, hvor legene blev afholdt på et afsides sted uden for byen (Dion, *Or.* 31.121-122). Dermed fremhæves en romersk koloni for at have et mere civiliseret forhold til gladiator kampe end Athen. Selv om Dion langt fra beundrede gladiator kampene, så er det måden hvorpå athenerne afholdt kampene mere end selve kampene Dion kritiserer, og man bør derfor være forsigtig med at gøre kritikken af gladiator kampe i et af den græske verdens mest traditionsrige teatre til et udtryk for et generelt opgør med romersk kultur.

3. Fra fortalere til kritiker: Dions syn på Rom ændres

Det skeptiske syn på Rom og romersk overherredømme bryder således med den tidlige fase i Dions liv, hvor synet på Rom er overvejende positivt. Imidlertid er det kun naturligt, at en forfatter, som tillige er politiker, ændrer opfattelse over

Fig. 1. Dionysosteatret på Akropolis' sydside

tid, især over så lang en periode som fra flaviernes regeringstid i 70'erne til de første årtier i det 2. århundrede. For bedre at kunne forstå udviklingen i Dions syn på Rom er det nyttigt at se på, hvordan Dions forhold til romerske autoriteter udvikler sig fra den første fase af Dions voksenliv, hvor han færdes hjemmevant i hovedstaden, til tiden efter eksilet, hvor Dion vender hjem til Prusa og forsøger at etablere sig som Prusas velgører.

I den første fase er han en varm fortaler for det flaviske kejserdømme. Et eksempel på Dions tidlige positive opfattelse af Rom og kejseren er den 32. tale til alexandrinerne, der på grund af sin længde og den uforsonlige tone nok aldrig har været holdt i den version, vi kender i dag. Her opfordrer Dion til forsoning med kejseren og til, at borgerne i byen påskønner alt det gode, den nuværende kejser har gjort for dem (Dion, *Or.* 32.95-96).

Den kejser, som Dion mener alexandrinerne skal forsones sig med, nævnes ikke ved navn, men identificeres ofte som Trajan (Swain 1996, 429), idet talen til borgerne i Alexandria tilskrives Dions filosofiske periode efter eksilet. Hvorvidt en sådan opdeling af Dions forfatterskab i en sofistisk og filosofisk periode lader

sig gøre, er et vanskeligt spørgsmål, som Jørgen Mejer behandler i sit kapitel i denne bog. Hvad der imidlertid taler for, at talen skal dateres til Vespasians og ikke Trajans regeringsperiode er omtalen af en episode, som har givet Alexandria et dårligt omdømme hos kejseren. Igen nævnes begivenhederne ikke specifikt, men der er muligvis tale om protesterne mod Vespasian i begyndelsen af 70'erne, som også beskrives af historikeren Cassius Dion (Cassius Dion, *Roms historie* 65.8-9.2). Talen om forsoning, der kunne få kejseren til at glemme det skete, peger således på Vespasian som den kejser, Dion ønskede at borgerne i Alexandria skulle forsones sig med (Jones 1978, 39-40). At det er tale om Vespasian, understreges yderligere af en direkte sammenligning mellem Vespasians forgænger, kejser Nero, og den nuværende kejser (Dion, *Or.* 32.60).

Hvis Dion var offentlig taler i Rom og kendt af den politiske elite i byen, må vi antage, at han har opholdt sig jævnligt i hovedstaden. Som en intellektuel romersk borger med indflydelsesrige venner og en rig familie i ryggen kunne Dion vel have haft en glørværdig karriere inden for rækkevidde. Mænd af græsk afstamning var så småt ved at finde vej ind i den kejserlige administration, og Dions baggrund taget i betragtning var en karriere på eksempelvis ridderniveau absolut realistisk. Dion kan, som følge af hans relationer til fremtrædende romere, nemt og måske med rette have følt sig som en del af det romerske magtelite, hvilket han selv antyder i talen til atenerne, hvor han nævner sine relationer til den politiske elite i Rom (Dion, *Or.* 13.1).

Efter at Domitian kommer til magten, ændres magtforholdet i Rom og Dions situation svækkes. Selv om der er sat spørgsmålstejn ved hele historien om Dions eksil, er det klart, at Dions tid i Rom ender under Domitian, enten som følge af hans forhold til sammensværgelsen mod kejseren i 82 (Dion, *Or.* 13.1) eller hans gentagne kritik af Domitian og dennes første regeringsår (Dion, *Or.* 45.1).

Ifølge den amerikanske filolog C.P. Jones var Dion i eksil, men i den mildere form *relegatio* – en forvisning, hvor den dømte ikke måtte betrede Italien eller den forvistes hjemegn, men gerne måtte møde pårørende andetsteds og bevarede sin ejendom, samt retten til at tale offentligt (Jones 1978 45-46). Selv om Dion beskriver eksilet som en periode med personlig udvikling (Dion, *Or.* 13.2-3), er det klart, at forvisningen fra Rom og Prusa har været en byrde for Dion, som synes at miste en væsentlig del af sin indflydelse både i Rom og i Bithynien. I den 13. tale efter eksilet fremkommer Dion da også med en skarp kritik af romernes luksus og manglende dannelse (Dion, *Or.* 13.29-31), og der spores en vis bitterhed og kritik af Rom umiddelbart efter hjemkomsten.

4. Efter hjemkomsten

Da Dion vender hjem, genoptager han sine politiske aktiviteter på det lokale niveau, og han har store planer for Prusa. Ambitionen er nu at give byen et arkitektonisk løft (Dion, *Or.* 47) samt at opnå bedre betingelser på det juridiske plan, eksempelvis retten til en domstol i byen, en udvidelse af byens råd med 100 medlemmer og, som prikken over i'et, frihed for Prusa, *eleutheria* (Dion, *Or.* 44.11). Dette ville i realiteten betyde mindre indblanding fra statholderens side og måske skattefrihed for byen. Dion er i denne periode fuld af forventning til sin egen formåen og fortæller Prusas borgere, at byen har gode muligheder for at opnå sådanne mål (Dion, *Or.* 44.5-6). Dermed stiller Dion sig i spidsen for et langsigtet projekt, der blandt andet omfatter et eller flere gesandtskaber til kejseren, det første formentlig kort efter Trajans hjemkomst til Rom i år 99 eller 100.

Byen har givetvis været på den anden ende af forventning. En mand fra en højt respekteret familie vender hjem efter mange års fravær og sættes sig i spidsen for et projekt, der skal gøre Prusa mere indbydende, give byen en række privilegier og måske endda sikre Prusa den eftertragtede status som fri by. For Dion selv gav projektet en mulighed for at placere sig centralt i Prusas offentlighed og fremstå som byens beskytter og velgører. Det er nok også i den forbindelse, at man skal se diskussionen om Prusas byfornyelse, hvor Dion iscenesætter sig selv som den, der hæver byens arkitektoniske niveau og sikrer, at Prusa ikke halter efter andre byer i området (Dion, *Or.* 40.6; 47.13-15).

Imidlertid er der noget, der tyder på, at Dion har overvurderet sin indflydelse i Rom. I den 45. tale, holdt i Prusa, er Dion i forsvarsposition. Han understreger flere gange sine tætte kontakter til kejserne Nerva og Trajan (Dion, *Or.* 45.2-3) og forsvarer, hvorfor han påtog sig opgaven. Ud fra talen tyder det på, at Dion sikrede Prusa retten til en domstol og forøgelsen af antallet af rådsmedlemmer, mens spørgsmålet om frihed ikke nævnes. Talens ordlyd tyder endvidere på, at Dion forsvarede sig mod angreb formentlig fra medlemmer af byens politiske elite, som på samme eller foregående møder har kritiseret Dions håndtering af sagen. Når vi kun kender Dions indlæg, er det vanskeligt at afgøre, om kritikken skyldes simpel misundelse fra modstandernes side, eller at de resultater, som Dion har opnået, ikke stod mål med det, han havde stillet byen i udsigt.

Retten til at hæve antallet af rådsmedlemmer og til at afholde retssager i byen må betragtes som mindre indrømmelser, som Trajan uden omkostninger kunne give Prusa og dermed vise sin velvilje. Det egentlige mål var imidlertid frihed, som Prusa ikke tildeles, hvilket også for Dion selvsagt må have været et nederlag. Spørgsmålet om Dions succes eller mangel på samme afgøres i høj grad af, hvorvidt frihed for Prusa var et mål allerede omkring år 100. I den 44. tale bruger Dion

selv formuleringen, at byen kunne opnå frihed “med tiden” (Dion, *Or.* 44.11), hvilket kunne indikere, at Dion ikke i første omgang stræbte efter at sikre Prusa den prestigøse status som en fri by. Dog fremstilles frihed for Prusa langt fra som et uopnåeligt mål hos Dion, eller noget byen kun kunne opnå efter lang tids stræben. Allerede Dions morfaders forsøg på at opnå frihed nævnes i samme tale som en realistisk ambition i kraft af morfaderens nære forhold til kejseren, og Dion understreger, at der stadig er håb for at opnå en sådan status, så længe der er ædel og patriotiske mænd som dem, byen huser i dag – mænd som Dion selv (Dion, *Or.* 44.5). Endelig tilbyder Dion sidst i talen at læse op fra en brevveksling mellem ham og kejseren, så byens borgere kan høre Dions ideer om byens potentiale fra en anden og nok så vigtig kilde. Vi kender ikke det omtalte brev og ved derfor ikke, hvor konkrete planerne for frihed har været, eller i hvor høj grad Dion har overfortolket kejserens svar. Men at talen afsluttes med spørgsmålet om frihed, samt at Dion åbenbart henviser til kejserens positive indstilling, må have presset forventningerne i vejret hos Prusas borgere. Igen er der et metodisk problem forbundet med det forhold, at talen sandsynligvis er revideret, hvorfor det er umuligt at afgøre, hvor stærkt Dion har betonet spørgsmålet om frihed, da han talte til Prusa. Endelig vil spørgsmålet om, hvorvidt Dion redigerede talen før eller efter gesandtskabet til Rom, altid stå ubesvaret hen, og det er således vanskeligt at afgøre præcis, hvad Dion lovede Prusas borgere i forbindelse med sin rejse eller rejser til Rom.

Hvis ambitionen var at opnå frihed for byen, så fejlbedømte Dion sin indflydelse i Rom og satte sig dermed i spidsen for et projekt, der ikke stod til at gennemføre. Hvorvidt Dions overvurdering af hans egen betydning skyldes, at han ikke tog højde for, at Nervas død kunne reducere hans indflydelse i Rom, er vanskeligt at besvare. Dog tyder det på, at forholdet mellem Nerva og Trajan ikke var specielt familiært. I forbindelse med adoptionen tager Trajan navnet Nerva, sin adoptivfars *cognomen*, men undlader Nervas familienavn, Cocceianus, hvad der understreger, at Trajan nok så sig selv som arving til tronen, men ikke som et medlem af Nervas familie (Eck 2002, 225-226). At Trajan ikke havde et nært forhold til Nerva betyder ikke nødvendigvis, at Dion og Prusa stilles dårligere i forhold til andre byer af samme størrelse, men Trajan har nok ikke fundet nogen tungtvejende grunde til at give prusianerne den eftertragtede status som fri by. Endelig har Trajan nok ikke følt sig specielt forpligtet til at forfordele Nervas forbindelser, men snarere ønsket at tilgodese egne kontakter.

Det kan overraske, at Dion, og for den sags skyld byen, har troet, at Prusa overhovedet kunne opnå frihed – byen synes ikke nær vigtig nok til et sådant privilegium. Med Dions hyppige omtale af konkurrencen byerne imellem i erindring kan man levende forestille sig opstandelsen i byer som Nikomedia og

Nikaia, havde Dion haft held med sit forehavende. Når projektet måske alligevel er blevet betragtet som realistisk, skyldes det nok kombinationen af et lavt informationsniveau i Prusa og en overvurdering af egen betydning både hos byens borgere og især hos Dion selv. I begge tilfælde skal optimismens årsag nok findes i Dions erklærede venskab med kejseren, hvis betydning menigmand, og nok også mange i den politiske klasse, havde vanskeligt ved at vurdere. Da Dion enten efter den første rejse til Rom eller ved et senere besøg vender hjem uden tilsagn om frihed, må han erkende, at hans indflydelse hos Trajan ikke rakte til at opnå frihed for Prusa, hvilket må have været en skuffelse, især når han med henvisning til morfaderens og sit eget forhold til kejseren havde iscenesat sig selv som den naturlige arvtager til projektet.

Det er også i perioden efter rejsen eller rejserne til Rom, at Dions kritik af Rom ændres fra en kritik af Domitian til en mere generel kritik af romersk overherredømme. Nok fremstiller Dion gesandtskabet til Rom som en succes og eksilet som en periode, hvor han gennemgik en udvikling fra sofist til filosof, men det rokker ikke ved billedet af en mand, der som ung var positiv over for romersk overherredømme, indtil Domitian tvang ham væk fra den politiske scene. Da han vendte hjem, forsøgte han at genvinde sin status ved at sætte sig i spidsen for det ambitiøse projekt, det var at opgradere Prusa juridisk såvel som æstetisk, men han støder på modstand både i Rom og hjemme i Prusa.

Set i sammenhæng var Dion både politisk og personligt involveret i den politiske klasse i Rom og priste både romersk overherredømme og kejserne i talen til Alexandria. Dette syn ændrede sig, da Dion gik i eksil. Efterfølgende kritiseres Domitian i stærke vendinger, men der er stadig et positivt syn på Rom i tiden umiddelbart efter hjemkomsten, hvor Dions gode forhold til kejser, statholder og romerne i det hele taget fremhæves (Dion, *Or.* 40.5, 47.22). Det hårdeste slag for Dion var nok heller ikke konflikten med Domitian, der af de fleste blev betegnet som utilregnelig, i hvilket tilfælde en uoverensstemmelse kunne højne Dions anseelse. Skuffelserne i forbindelse med kritikken af hans byggeprogram og over, at forholdet til Trajan ikke indfrie forventningerne, var sværere at acceptere, især fordi Dion havde investeret megen prestige i hele spillet om sin morfaders tidligere forsøg og hele familiens gode forhold til kejserhuset.

Den kritik, der opstår i årene efter hjemkomsten, kan således ses i lyset af Dions skiftende forhold til romerske autoriteter. Stiller vi dette i forhold til talernes datering, får vi et billede af Dions kritik som mest udtalt efter hjemkomsten fra Trajan, og efter han mødes med kritik på hjemmefronten. Synet på Rom synes således på afgørende vis påvirket af en række personlige skuffelser og nederlag, som vi må forvente har haft betydning for Dions fremstilling af romersk kultur i hans senere forfatterskab.

Dions kritik af Rom er blevet set som et udtryk for en kulturkamp mellem romerske og græske værdier (Swain 1996, 414-416; Desideri 2000, 93-95 og 103-107; Salmeri 2000, 86-88). Simon Swain argumenterer i bogen *Hellenism and Empire* fra 1996 endda for, at Dion må have været i overensstemmelse med sit publikum, og søger således at gøre Dions Romkritiske syn repræsentativt for den græske elite i almindelighed (Swain 1996, 241). Det er imidlertid tvivlsomt, hvorvidt en sådan antagelse er holdbar. Eksempelvis er det nærliggende at Dion efter en række uheldige oplevelser med Domitian og Trajan udviklede et særligt kritisk syn på romersk overherredømme, som ikke nødvendigvis var repræsentativt for befolkningen i de bithyniske byer endsige i eliten generelt.

Dions kritik og kulturkamp bør således ikke overdrives. Ganske vist er Dion uforsonlig i sit syn på dyrkelsen af den levende kejser, på grusomme og umulige kejsere og på uhæderlige og arrogante statholdere, hvilket godt kan ses som en kritik af Rom. Til det hører imidlertid, at Dion også efter eksilet og gesandtskabet eller gesandtskaberne til Rom fremstiller Trajan som en ven, som han endda opstiller en buste af (Plinius, *Breve* 10.81).

Endelig er det interessant at sammenligne Dions Romkritik med det syn, vi finder hos latinske forfattere i samme periode. Her kritiseres Domitians regeringsår ligeledes i skarpe vendinger af både Sueton og Tacitus. Især Tacitus lægger ikke fingre imellem i sit portræt af Domitian, der fremstår som en forsmået og misundelig kejser, og Tacitus antyder endda, at hans svigerfar Agricola blev myrdet på Domitians foranledning (Tacitus, *Agricola* 39-46).

Med sin kritik af Domitian og de kejsere, der ønskede guddommeliggørelse mens de endnu var i live, adskilte Dions synspunkter sig ikke væsentligt fra latinske forfatters holdning til de samme spørgsmål. Nok var Dion selv på kant med Domitian, hvad der giver et personligt motiv for kritikken, men selve kritikken af Domitian lå i direkte forlængelse af den herskende ideologi under Trajans regeringsperiode, hvor eksempelvis Plinius den yngre ikke var sen til at opfange de nye strømninger og fejre Trajan som den unikke men stadig første blandt ligemænd (Plinius, *Lovtale til Trajan* 1; 2.3; 20.4).

Det er rigtigt, at Dion så sig selv som græker og havde stærke rødder i græsk kultur, men han var også romer, tilsyneladende allerede fra sin fødsel eller barndom, og han tilhørte dermed eliten i det romerske samfund i Bithynien og Pontus, hvilket Dion selv gang på gang understreger betydningen af. Derudover har Dion og hans familie haft gode forbindelser til kejseren og andre fremtrædende romere, og han fortæller gerne om den respekt, han mener at nyde i Rom. Det er i dette lys og i lyset af hans rolle som filosof, at Dions kritik af Rom skal ses. Dion optræder således på den ene side som en samfundskritiker med udgangspunkt i moralfilosofien og opfordrer til enighed i sit lokalområde, kritiserer luksus, dår-

lige kejsere og korrupte statholdere og på den anden side som et medlem af den romerske elite. Dermed er Dion ikke nogen specielt dedikeret kulturforkæmper, men snarere en mand, der selv omgikkes den romerske magtelite og først efter en række uheldige erfaringer med eksil og uindfrie forventninger fremsatte et forbeholdent og noget bittert syn på romerne og romersk overherredømme.